

פנזן זן ליר בירושלים

מרחפת על פני המים

ערב דיון לכבוד ספר שיריה של מיכל הלד

יו"ר: פרופ' עליזה ג'ניאו-מיוחס, אוניברסיטת תל-אביב

פרופ' חביבה פדיה, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

ד"ר מאיר בזגלו, האוניברסיטה העברית בירושלים

ד"ר אמנון רז-קרקוצקין, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

ד"ר מיכל הלד, האוניברסיטה העברית בירושלים

קריאת שירים: המשורר שמעון שלוש

שירה: הזמרת יסמין לוי

יום חמישי, ב בכסלו תש"ע, 19 בנובמבר 2009

עליזה ג'ניאו מיוחס:

ערב טוב גבירותי ורבותיי. לעונג רב ולכבוד גדול הוא לי לפתוח את ערב העיון לכבוד ספר השירים מרחפת על פני המים, פרי עטה של ידידה ועמיתה – ד"ר מיכל הלד.

ד"ר מיכל הלד, ילידת הארץ, היא נצר למשפחת דילהרוזה הספרדית-יהודית מירושלים ולמשפחת הלד האשכנזית. בית אביה התגוררו ברומניה. שירתה של מיכל, כמו-גם מחקריה האקדמיים, נעים וזורמים בשני ערוצים מקבילים: העברי והספרדי-יהודי, המוכר גם בשמו לאדינו. היא מרצה וחוקרת תרבות וספרות ספרדית יהודית במרכז לחקר לשונות היהודים וספרויותיהם באוניברסיטה העברית בירושלים ופירסמה מאמרים רבים על הלשון, הזהות, התרבות והספרות הספרדית היהודית שבכתב ובעל פה. ספרה החשוב נושא כותרת כפולה: בואי ואספר לך / ז'ין טי קונטאלי. בעברית ובלאדינו. אותיותיה של כותרת זו נדפסו העברית באותיות עבריות מרובעות והלאדינו באותיות רשי" שבהן נכתבו הספרות והעתונות בלאדינו ובהן כתבו יהודים ספרדים בכתב יד – הסוליטריאו.

ספרה החשוב של מיכל הלד ראה אור בהוצאה היוקרתית של מכון בן צבי לחקר קהילות ישראל במזרח, יד בן צבי והאוניברסיטה העברית בירושלים בשנת תשס"ט. ספר זה מוקדש לבחינת סיפוריהן האישיים של מספרות עממיות דוברות ספרדית יהודית כפי שתועדו בשלהי המאה העשרים. לעת הזאת חדלה שפת האם שלהן, הלאדינו, להיות לשון דיבור חיה וראשונה במעלתה בקרב דובריה, ונדחתה להיות השפה השנייה ואף השלישית שלהם, לצד העברית, האיטלקית, הצרפתית, היוונית, התורכית והדומות להן. הנשים בהן דנה מיכל הלד בספרה מצויות בשלב מעבר ממסורת למודרנה והמחברת, מיכל הלד, מפענחת את סיפוריהן המשקפים את הזהות האישית והקבוצתית של יוצרותיהן בשיטת מחקר רב-תחומית שבוחנת את יחסי הגומלין בין סוגי שיח שונים. הדיון התיאורטי מלווה בניתוח שלושה מגבשים סיפוריים: אבדן אחר משמעותי, לידה והולדה, אינטרטקסטואליות. לנגד עיניי הקוראים נוצר תהליך מסירה שעיקרו אינטראקציה בין החוקרת, מיכל הלד, ובין המספרות נשואות מחקרה. לצד דמיותיהן של המספרות עולה דמותה של החוקרת ויחסה אליהן. וכך אומרת המשוררת בספרה מרחפת על פני המים, עמוד י', ואני קוראת מתוך ספר השירים:

אֲוִירוֹן יִרְק מְמַרְיָא מִן הַתְּחַתִּית
כְּשֶׁאֲנִי הוֹפְכֶת צֶלְחַת
מְעֻטֶרֶת פְּרָחֵי זָהָב דְּהוּי בְּבֵיתָהּ
בִּירוּשָׁלַיִם - - -

זֶה הִיא פֶּעַם סְרוּיס לְתָה
בְּאִיסְטַנְבּוּל
מִסְפֶּרֶת הַמְּלָכָה הַשְּׂמֵחָה
וּמוֹסִיפָה שְׁלִפְנֵי שְׂשֻׁתְתָה תָה תוֹרְכֵי קִנְתָה בְּחַמְשָׁה גְּפֻרִים
כְּרִטִיס כְּנִיסָה לְתֵאטְרוֹן צֶלְלִיּוֹת
מֵאֲחֹרֵי סֵדִין גְּדוֹל בְּעִיר יְוֹנִית קֵטְנָה
שְׁכַל יְהוּדִיָּה טְבַעוּ - - -

הַסְּרוּיס מִצְ'כּוּסְלוֹבְקִיָּה הִיא אוֹמֶרֶת
כְּשֶׁפְּרָחֵי זָהָב שְׁלוֹ נּוֹצְצִים לְרַגַע בְּזֶהָרִם הַיֶּשֶׁן וְהָאֲוִירוֹן עוֹד מְנַסָּה
לְהִמְרִיא

לפנינו פרשת חייה של המספרת מרת מלכה שמחה, היא המלכה השמחה משירה של מיכל הלד. מלכה שמחה, ילידת יוון אשר נישאה לאיש בתורכיה וכך נותרה ניצולה יחידה מעירה שכל יהודיה נספו בשואה. מיכל מתרפקת על זכרונות ממחוזות שאבדו ללא שוב. ספר שיריה זמן הרימון ראה אור בשנת תשנ"ו בהוצאת אגודת הסופרים העבריים. ספר שיריה החדש מרחפת על פני המים, המשלב עברית וספרדית יהודית, פתח לאחרונה סדרת שירה בהוצאת רשימו. שירתה של מיכל היא כרוח המרחפת על פני המים העמוקים, האפלים לעתים, של הזיכרון. הן הזיכרון היהודי-ספרדי של יוון ואייה, סלוניקי שהייתה עיר ואם בישראל ונדועה בכינויה ירושלים דבלקן, והן זיכרון העיירה היהודית המזרח אירופאית בואכה מחנות המוות על אדמת פולין.

במיצג המופיע באתר האינטרנט של מיכל על אודות ביקור בסלוניקי שערכה בקיץ האחרון, וכאן המקום לציין כי מיכל היא צלמת אומנותית וציירת מחוננת אשר עיצבה את העטיפות לספריה בעצמה, במיצג שבנתה אודות ביקורה בסלוניקי עולה מחד גיסא תחושת ההיעדרות של יהודי העיר אשר הושמדו בשואה ואשר בתיהם היו לאחרים. מאידך גיסא עולה בבהירות לא פחותה הנוכחות היהודית המרחפת, אם תרצו, באווירא די סלוניקי. הרשו לי לחתום דבריי בציטוט מתוך דברים שכתב המשורר והמתרגם רמי סערי במדור "מה קורא" במוסף ספרים של עיתון הארץ ביום 30 בספטמבר 2009. סערי כתב כי "הגם שמשוהו באופייה היהודי של היצירה זר לי מאוד והספר מוסיף לרתק אותי בעיקר הודות למסע הלשוני, הרוחני והאנתרופולוגי הכלול בו". אני סבורה כי דבריו של משורר זה מייצגים נאמנה את הרב תחומיות ביצירתה של מיכל הלד: הפן היהודי, הפן הלשוני - רוחני מזה, והאנתרופולוגי - חומרי מזה.